De Levende Natuur 82 (2):59-64 (1980)

Vossen en konijnen

N. TINBERGEN

Hoewel ik, na twaalf jaren veldwerk aan Kokmeeuwen en andere dieren in de duinen van Ravenglass (Cumbria), daar geen vaste basis meer heb, breng ik er toch elk jaar één of meer bezoeken, waarvan een verblijf van een paar dagen in gezelschap van de tegenwoordige 'warden' van het reservaat, altijd een hoogtepunt vormt. Eén van de redenen waarom deze bezoeken altijd zo'n grote bevrediging geven is dat er letterlijk geen dag voorbijgaat waarin wij niet een of ander incident meemaken dat ons beeld van het ons toch zo vertrouwde 'jachtgebied' verrijkt. Eén categorie van zulke incidenten betreft de manieren waarop de in het duin huizende vossen de nodige konijnen buitmaken. Zowel in 1979 als in 1980 hebben wij in verband daarmee dingen gezien die, althans voor ons, nieuw waren. Ten dele door het lezen van sporen, ten dele door vossen metterdaad aan het werk te zien, wist ik al dat er onder de vossen van Ravenglass specialisten zijn: enkele leggen zich toe op het vangen van Kokmeeuwen, hun jongen en eieren; de meeste echter laten de meeuwen met rust en jagen misschien wel hoofdzakelijk op konijnen. De meest gebruikelijke jachtmethode van een vos is iedere nacht naar die stukken duin te gaan waarvan hij bij ervaring weet dat er konijnen huizen, en daar onregelmatig over het duin te zigzaggen. Daarbij blijft hij telkens even op een kopje staan om het terrein te overzien en misschien ook de geuren op te snuiven. Af en toe stuit hij daarbij op een nietsvermoedende prooi, die hij zonder dralen met een grote sprong buitmaakt en òf ter plaatse opeet (fig. 1, 2), òf meeneemt naar de jongen, òf voor later gebruik begraaft. Andere keren hebben we lange rechte sporen gezien, waar een vos in galop van een afstand op een konijn toegerend was en het kort achtervolgd had. In zulke gevallen weet het konijn soms te ontsnappen, en soms wint de vos het. Uit de sporen valt ook af te lezen dat een vos soms de prenten van andere dieren volgt, maar naar onze ervaring leidt dat nooit ergens toe, behalve als hij, vermoedelijk op de geur, achter een andere vòs aanzit. Fig. 3 geeft van zo'n vergeefse poging een voorbeeld; vermakelijk is daarbij dat hij het konijnespoor, zij het dan ook kort, in de verkeerde richting gevolgd heeft!

In 1979 vond ik, voor het eerst in mijn eigen ervaring, het spoor van een vos die, op de manier van een hermelijn, van konijnehol tot konijnehol gelopen was; achter elkaar had hij er negen kort geïnspecteerd. Die holen zag hij blijkbaar van een afstandje, want sommige waren niet meer dan hoogstens tien centimeter diepe graafsels, die alleen vanuit de verte oppervlakkig op een hol leken. Het spoor liep zonder onderbreking van het ene naar het andere hol, en ging soms in één ervan naar binnen. Maar het was duidelijk dat hij (zij) hierbij geen succes gehad had.

Met Pasen 1980 zag ik een spoor dat een combinatie van twee jachtwijzen verried. Het betrof een kleine vos, die in de buurt van de Kokmeeuwenkolonie naar konijnen aan het zoeken was. Ik had juist de schuilhut in de meeuwenkolonie verlaten, waar ik met Dr. Colin Beer had zitten waarnemen, en had kort daarvoor een groep meeuwen aan de rand van de kolonie in paniek zien opvliegen, waarna ze echter dadelijk weer neerstreken. Langs het betreffende deel van de kolonie strekt zich een kale zandvlakte uit, die grenst aan helmduinen die wij, vanwege de daar altijd nestelende Middelste zaagbekken, 'Mount Merganser' noemen. Juist achter de

Fig. 1. Door een vos gedood en half opgegeten konijn. (Foto: Dr. L. C. Shaffer.)

Fig. 2. Door een vos opgegeten konijn, op typische wijze binnenste buiten gekeerd. (Foto: N. Tinbergen.)

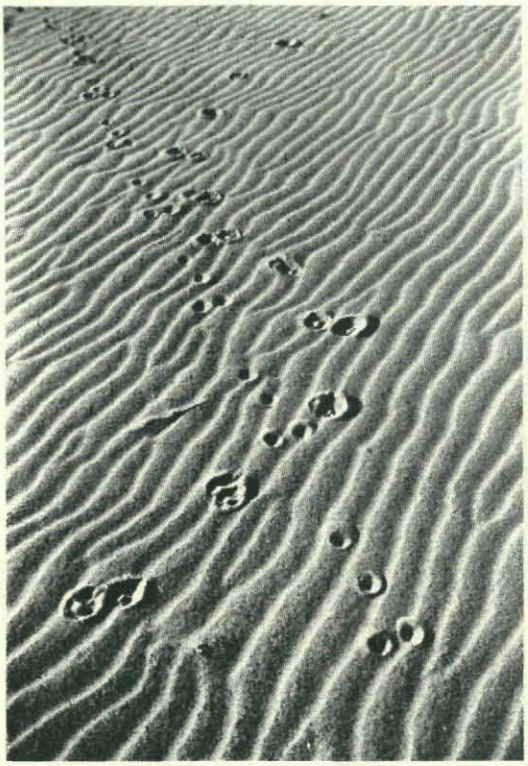

Fig. 3. Een vos heeft een konijnespoor in de verkeerde richting gevolgd. (Foto: N. Tinbergen.)

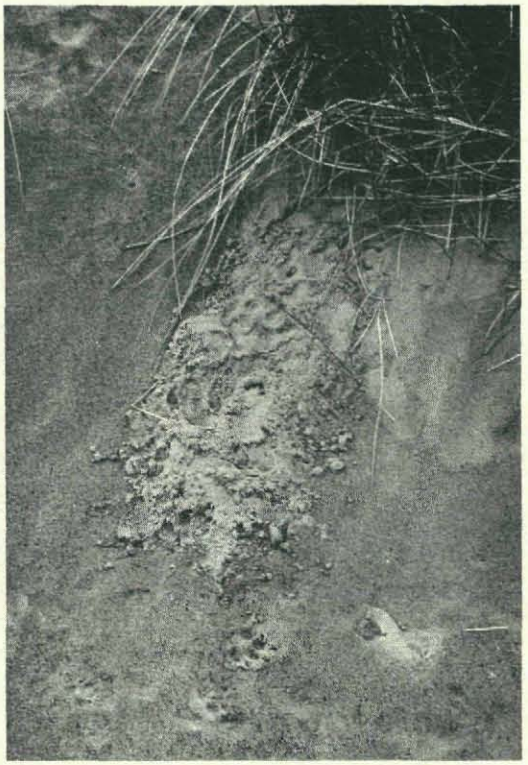

Fig. 4. Een vos heeft een konijnewentel ongestoord gelaten. (Foto: N. Tinbergen.)

plaats waar de meeuwen hun paniekvlucht uitgevoerd hadden zag ik de sporen van een galopperende vos over het droge zand lopen. Hij was op drie plaatsen wat dichter bij de meeuwenplek gekomen, had zich kennelijk bedacht (een 'konijnevos' lijkt aan de luidruchtige en soms aanvallende meeuwentroepen het land te hebben) en had een scherpe haak geslagen, weg van de meeuwen. Waar hij zo'n krachtige sprong gemaakt had, was het wat diepere, vochtige zand opengekrabd en omdat dat verse spoor nog volstrekt geen verkruimeling vertoonde, bedacht ik dat ik hem misschien wel letterlijk op de hielen zat. En geen tien seconden daarna, bij het beklimmen van een duintop, kwam ik hem inderdaad tegen (haar, want het was kennelijk een — klein — wijfje). Op geen tien meter van elkaar stonden we elkaar recht in de ogen te kijken. Dat was het einde van haar — blijkbaar vergeefse — konijnejacht en hoewel ze zich niet haastte, keerde ze zich toch prompt om en galoppeerde weg; een wat schriel, niet erg mooi vosje (naar later bleek de bewoonster van een hol met jongen, zowat een kilometer van de plaats af waar we elkaar tegenkwamen). Toen ik haar spoor terug volgde, zag ik dat ze behalve van duintop naar duintop en van helmhelling naar helmhelling gerend te hebben, ook enkele holen geïnspecteerd had. Het is bij zo'n ontmoeting (die niet zeldzaam is als je weet waar sommige vossen overdag liggen te dutten, alleen bent en rustig op tennisschoenen door

Fig. 5. Een typische konijnewentel in de duinen van Ravenglass. (Foto: N. Tinbergen.)

het duin loopt) altijd weer opvallend hoe gauw zo'n toch niet zó klein dier zich aan het oog kan onttrekken, door van elk klein bosje helm of andere dekking gebruik te maken. Deze ochtend kon ik aan het opvliegen van op een vlakte rustende meeuwen en een enkele kievit haar bijna rechte weg naar huis goed volgen, hoewel ik maar heel af en toe een bruine flits tussen de plekken helm door zag schieten.

Wat mij met Pasen 1980 bijzonder veel plezier deed, was de oplossing van een raadsel dat me al een paar jaar had beziggehouden. Het was ons in de loop der jaren opgevallen, dat onze vossen nogal eens op een vers dichtgestopte konijnewentel (fig. 5) gestapt waren zonder ook maar een poging te doen, de jonge konijnen op te graven (fig. 4). (Dat deed een das, die af en toe het reservaat bezocht, wel en blijkens zijn sporen wist hij precies de gebieden te liggen waar ook wij altijd nogal wat wentels vonden.) Ik was tot de conclusie gekomen dat vossen die wentels niet als zodanig herkenden en was ook zo boud geweest om dat in een artikel te beweren. Maar een collega uit Nederland, de heer Jaap Mulder, die in Noord-Holland een speciale studie van de jachtgewoonten van de daar huizende vossen gemaakt had, schreef me, met de fotografische documentatie erbij, dat zijn vossen niet alleen konijnewentels vonden, maar zelfs de broedkamers van bovenaf door kort en verticaal omlaag te graven wisten te bereiken en zo de jonge konijnen uiterst vaardig

De Levende Natuur 82 (2):59-64 (1980)

buitmaakten. Ik was al tot de conclusie gekomen dat zijn vossen en de onze waarschijnlijk op verschillende manieren jaagden toen mijn metgezel en ik dit jaar twee wentels vonden, die door een vrij groot zoogdier (via de ingang) opengekrabd en geplunderd waren; de leeggehaalde nesten van wol en helmgras lagen voor de vernielde ingangen. Aan de sporen te zien was het dier in kwestie zo ruw te keer gegaan dat we eraan twijfelden of dit wel vossewerk geweest was. Een antwoord op deze vraag was niet mogelijk omdat de wentels in dichtbegroeide valleien lagen en verdere prenten niet te zien waren. Van een vossegeur konden we weliswaar niets merken, maar dat bewees niets. Toevallig kwamen we kort daarna John McGynn uit Seascale tegen, zelf een ervaren natuurvorser die de duinen van Ravenglass door en door kent. Ook elke vrije dag patrouilleert hij in het gebied als vrijwillige bewaker. We wezen hem onze twee geplunderde wentels en hij zei onmiddellijk: 'Hond. Misschien wel mijn eigen terriër. Een vos graaft wel wentels op, maar met een minimum aan krachtverspilling en hij rukt nooit zo wild die sterke helmwortels door zoals hier gedaan is.' Ik liet hem merken hoe verbaasd ik was te horen dat hij wel van vossen wist die wentels opgraven, ik vroeg hem hoe die vossen daarbij te werk gingen en vertelde hem van onze negatieve ervaringen. Toen zei hij met grote stelligheid — en ik heb goede redenen om hem onvoorwaardelijk te geloven, want op andere vragen zei hij nogal eens 'Dat weet ik niet' — dat hij in de duinen van Ravenglass zèlf nogal eens wentels gezien had die door een vos opengemaakt waren. Hij vertelde me zelfs ook dat ook in de duinen van Ravenglass een vos soms een broedkamer van boven opent, precies zoals de heer Mulder dat beschreven heeft (Netherlands Journal of Zoology, 1979, 29: 144-149).

Alles bij elkaar een goede les voor mij. En tegelijkertijd een bevestiging van mijn stelling dat je zelfs in een gebied dat je zo door en door meent te kennen op elke tocht op een ontdekking kunt rekenen die je nog nooit eerder gedaan hebt. Ik geloof niet dat ik zelf in dit laatste opzicht ook maar één keer teleurgesteld ben geweest!

De Levende Natuur 82 (2):59-64 (1980)